

1980 Sonrasında Türkiye’de Sol Hareketler ve Sol Partiler

Left Movements And Left Parties In Turkey After 1980

Mehmet BİÇİCİ*

Deniz DOĞRU**

Öz

Dünya siyaset arenasında sol ideolojisi, Fransız İhtilalinden sonra Fransa Meclisinde, meclis üyelerinin oturma şekli nedeniyle ortaya çıktığı varsayılmaktadır. Fransa Meclisinde kurulan parlamentoda başkanın sol tarafına hürriyeti benimseyenler, değişimi ve dönüşümü savunanlar, sağ tarafında ise değişim ve dönüşüm karşıtı olan ve üretim tekelini elinde tutanlar olmuştur. Türkiye’de çok partili hayata geçişten 1960 Askeri Darbesi’ne kadar geçen on yıllık süreçte, siyasal iktidarı sağ ideoloji elinde tutmuştur. Ancak darbenin ardından bu süreç, İsmet İnönü liderliğinde kurulan koalisyon ve ardından Bülent Ecevit başkanlığındaki CHP ile sekteye uğramıştır. 12 Eylül 1980 tarihinde yapılan askeri darbeyle birlikte Türkiye’de birçok siyasi parti kapatılmıştır. 1980 yılında askeri cunta, yönetimi siyasi iktidara bırakmak için yaklaşık üç yıl sonra genel seçimlere gitmiştir. 1983 Genel Seçimleri ile sağ kesimi temsil eden ve Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi iktidara gelmiştir. Bununla birlikte sol partiler bir çatı altında toplanmaya çalışmış ve kısmen de olsa başarılı olmuşlardır. 1992 yılında ise yeniden kurulan Cumhuriyet Halk Partisi, sol partileri kendi çatısı altında toplamak istemiş ancak başarılı olamamıştır. 1995 genel seçimlerini sağ kesimi temsil eden Refah Partisi liderliği göğüslemiştir. Sol partiler ise seçimin kaybedenleri olmuştur. 1999 genel seçimlerinde bir değişim yaşanarak lider parti olarak Demokratik Sol Parti çıkmıştır. Ancak DSP iktidara kadar mecliste kürsü elde edemediğinden dolayı ANAP-MHP-DSP koalisyonuyla hükümet kurulmuştur. 2001 yılında kurulan ve kendisini sağ parti olarak nitelendiren Adalet ve Kalkınma Partisi 2002 genel seçimlerinden zaferle çıkmış ve tek başına iktidara gelmiştir. 2002’den itibaren sağ kesimde bulunan Ak Parti siyasal iktidarı elinde bulundurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sol Partiler, 1980 Sonrası, Sol Hareketler.

Abstract

It is presumed that the left-wing ideology in the arena of politics around the world first emerged in the French Assembly after the French Revolution simply because of the way the members of the assembly were seated. In the French Assembly, those who embrace freedom, support change and transformation sit on the left side of the president, and those who are against change, transformation and hold the monopoly of production on the right. With the military coup on September 12, 1980, many political parties were closed in Turkey. In 1980, the military junta held general elections to leave the government to political power. With the 1980 general elections, the Motherland (ANAP) Party, which represents the right wing and led by Turgut Özal, came to power. After this, left wing parties tried to gather under a single roof, and they were partially successful. The Republican People's Party (CHP), which was re-established in 1992, wanted to gather left-wing parties under its umbrella; however, could not be successful. The Welfare (Refah) Party, representing the right-wing party, won the 1995 general elections. Left-wing parties, on the other hand, were the losers of the election. In the 1999 general elections, there was a change and the Democratic Left Party (DSP) became the leading party. However, since the DSP could not get enough seats in the parliament to be in power, a government was formed with the ANAP-MHP (Nationalist Movement Party)-DSP coalition. The Justice and Development Party (AKP), which was founded in 2001 and described itself as a right-wing party, had a victorious success in the 2002 general elections and came to power on its own. Since then, the right-wing AK Party has held political power. Since the transition to the multi-party system, the right-wing ideology has held the political power in the political arena in Turkey. Although this process was interrupted by military revolutions, they became political power again after the revolutions. It is essential to examine why the left-wing parties cannot come together, and unite under a single roof, and take the power.

Keywords: Left-Wing Parties, After 1980, Left Movements.

Extended Summary

It is presumed that the left-wing ideology in the arena of politics around the world first emerged in the French Assembly after the French Revolution simply because of the way the members of the assembly were seated. In the French Assembly, those who embrace freedom, support change and transformation sit on the left side of the president, and those who are

* Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Tarih Bölümü, bicici@gantep.edu.tr , ORCID: 0000-0002-2011-1088

** Dr., dogrudeniz72@hotmail.com , ORCID: 0000-0003-3577-7736

against change, transformation and hold the monopoly of production on the right. The bourgeoisie, with a conservative reflex, displayed an attitude against change and transformation in order to protect the opportunities they had. Contrary to this attitude, the people with left-wing view put effort to improve the rights and freedoms of individuals. Thus, it could be said that the concepts of right and left-ideologies named after the sitting arrangement, whether on the right of the president or the left. It is possible to trace the historical development of the left-wing ideology in Turkey to the late 19th century during the Ottoman Empire reign. However, we cannot say that it was collectively organized. The reason for this is that those who identify themselves as being on the left acted separately. We can say that after the Second Legitimacy, with the labors' movements, left ideology came to the scene, though not collectively. Until the proclamation of the Republic of Turkey, it is seen that some left-wing movements appeared and gained some influence. Since the single-party government was dominant between 1923 and 1945, it was not possible to make a distinction between the right and left wings. With the transition to multi-party system in Turkey in 1945 and the general elections in 1950, the Republican People's Party (CHP) left the political power to the Democratic Party. DP, which was in power alone between 1950 and 1960, accelerated political change and transformation in Turkey. After the 1960 military coup, a left-right distinction began to be seen. Between the years 1960 and 1980, it was observed that this distinction increased sharply. With the 1980 military coup, this sharpness was removed. With the military coup on September 12, 1980, many political parties were closed and their political activities were banned. In 1983, the military junta held general elections to leave the government to political power. With the 1983 general elections, the Motherland (ANAP) Party, which represents the right wing and led by Turgut Özal, came to power. After this, left wing parties tried to gather under a single roof, and they were partially successful. However, the Republican People's Party (CHP), which was re-established in 1992, wanted to gather left-wing parties under its umbrella; however, could not be successful. In the 1995 general elections, the Welfare Party (RP), positioned itself on the right, took the leadership and other right-wing parties followed the RP. Left-wing parties, on the other hand, were the losers of the election. Before the 1999 elections, RP was closed down due to a phenomenon described as a "February, 28 post-modern coup". A change took place in the 1999 general elections and the Democratic Left Party (DSP) became the leading party. Although it was the leading party in the elections, DSP could not have enough seats in the parliament to govern alone. Because of this reason, a government was formed with the ANAP-MHP (Nationalist Movement Party)-DSP coalition. In 1983, the military junta held general elections to leave the administration to the political power. With the coming to power of the Motherland Party, led by Turgut Özal, who positioned themselves on the right in the 1983 general elections, left parties tried to gather under one roof and were partially successful. During this coalition, between 1999 and 2002, economic crisis, coalition problems and other problems arose in the country. The Justice and Development Party (AKP), which was founded in 2001 and described itself as a right-wing party, had a victorious success in the 2002 general elections and came to power alone. Since then, the right-wing AK Party has held political power. Since the transition to the multi-party system in Turkey, the right-wing ideology has held the political power in the political arena; although this process was interrupted by military revolutions, they became political power again after the revolutions. It is essential to examine why the left-wing parties cannot come together, and unite under a single roof, and take the power. In this respect, the main aim of this study is to examine the left movements and left-wing parties in Turkey after 1980. For this purpose, first of all, a literature review was conducted. The method of the present study is descriptive, historical research methods and document analysis.

Giriş

Sol Kavramı

Sol kavramının dünyada Fransız İhtilali'nden sonra Fransa Meclisi'nde oturma şeklinden dolayı ortaya çıktığı bilinmektedir. Fransa'da kurulan mecliste özgürlüğü destekleyen halkçılar meclis başkanının soluna oturmuşlardır. Özgürlüğü, değişimi ve dönüşümü desteklemeyen milletvekilleri ise meclis başkanının sağına oturmuşlardır. Değişimi ve dönüşümü destekleyerek ortaya çıkan sol kavramının modern dünya ile bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür (Ateş ve Dinç, 2017, s.50). Modern toplumların doğuşunda eski rejimlerin hızlı bir şekilde pasivize edilmeye çalışılmasıyla birlikte sol, Avrupa'da 17. yy.'da bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat siyasal anlamda 1670'li yıllarda İngiliz parlamentosunda başkanın solunda oturanları göstermek için kullanılmıştır. Bununla birlikte İngiltere'nin o dönemlerde içerisinde bulunduğu siyasal kutuplaşmanın argümanlarını belirtmek için de böyle bir kavram tercih edilmiştir. Sol kavramının siyasal arenada bugünkü anlamı ise 1789 yılına kadar dayanmaktadır. 28 Ağustos 1789 tarihinde Paris Kralı'nın bir yasayı reddetmesi üzerine muhalif olanlar meclis başkanının soluna oturarak milletin seçtiği vekillerin (meclisin) üstünde bir güç olmadığını belirtmişlerdir. Milli iradenin kralın iradesi üzerinde bir güç olduğunu ifade etmişlerdir. Sol kesim; zanaatkârlar, rahipler, burjuva ve aristokratlardan oluşmuş, 1791 yılında siyasal bir kimlik kazanmıştır. Kurulu düzenin tahakkümüne karşı çıkmış ve meşruiyetini reddetmiştir. Bundan dolayı sol, yeni bir düzenin ve kuruluşun sembolü haline gelmiştir (İnsel, 2014, s. 11,12).

Sol kavramı komünizm ve sosyalizmden daha genel bir kavram olmakla birlikte bu iki kavramı bünyesinde barındıran "gevşek" bir kavramdır. Komünist kavramının, komünist ismini bulunduran parti üyelerinden başka birilerinin kullanması sakıncalı bir durumu ortaya çıkartmaya meyillidir. Sosyalist ise gündelik hayata, komünist olmayan ılımlı sol anlamını taşımaktadır. Siyaset arenasında sağ-sol ayrımı 1789 Fransız İhtilali'nden sonra Birinci Meclis'te ortaya çıkmıştır. Bu meclisin toplantı salonu yarım şekindedir. Salonun solunda köklü değişim, dönüşüm ve eşitlik yanlısı olanlar, sağında ise değişim ve dönüşümü benimsemeyen asiler ve ılımlılar oturmuşlardır. Sol kavramını anlayabilmek için siyasal akımların sosyo-politik ve ideolojik yapısını irdelemek gerekmektedir. "Sosyolojik açıdan toplum piramitlerindeki yukarı, aşağı ve orta sınıflar; sağcılık yukarı sınıf, ortacılık orta sınıf, solculuk aşağı sınıf temeline dayanır yargısı modern siyaset sosyologlarına göre analitik bir önerme yahut bir tanım değil, ampirik bir gerçeğin ifadesidir." Sol ideolojisinin çıkış noktası insandır. İnsanın aklının ve tabiatının mükemmel olabileceğine inanır. Bu felsefe ile sol ideolojisi, her ferden eşit haklara yani kişi hak ve hürriyetlere sahip olması gerektiğini savunmaktadır. İdeolojik bağlamda toplumların hâlihazırdaki durumunu değiştirme amacını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bundan dolayı ideolojilerin devrimci olduğunu söylemek mümkün olmakla beraber sol kesimin felsefesi bir nevi rasyonalizm olup evrensel bir nitelik taşımaktadır. Sağ ideoloji ise genellikle romantik fikirlerden ve irrasyonalizmden beslenmektedir (Tunçay, 1967, s. 1,2).

Yeni Sol

Marksizm'in kapitalist topluma yöneltmiş olduğu eleştirinin günümüzdeki açıklaması için yeterli argümana sahip olmayışı ve gerçekleşen sosyalizmin sol kesimi yeisse itmesi ve hayal kırıklığına uğratmasından dolayı 1960'lı yıllardan itibaren yeni arayışlar içerisine girilmiştir. Yeni sol kavramı 68 Hareketi'nin olduğu zeminde ortaya çıkmıştır. "Yeni sol, bütünlüklü ve tutarlılık arz eden bir ideolojik yaklaşım oluşturmaktan çok, sosyalizmde o güne kadar hâkim olan yaklaşımların dışındaki arayışların bütünü anlatmak üzere kullanılmaktadır".

İster komünist ideolojiyi benimsemiş olsun isterse sosyal demokrasiyi benimsemiş olsun 20. yy.'ın sosyalist yaklaşımlarının ana eksenini oluşturan mihenk taşı, sınıfsal politikaların belirleyiciliği ve iktisadi hususlar olmuştur. Bu bağlamda yeni sol kavramını ortaklaştıran zemin, sosyalizm açısından sınıf kavramına merkezi bir değer vermenin gerekli olmadığını benimsemeleriyle ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllarda yeni sol akımı siyasal arenada etkin olmaya başlamıştır. Yeni sol, sosyalist bir akım olmanın ötesinde toplumsal bir yapıya dönüşmüştür. Bu durumu tetikleyen etken ise yeni toplumsal hareketin tanımlamış olduğu siyasal sorunlarla bütünleşmesidir.

Yeni toplumsal hareketler içerisinde yer alan savaş, nükleer karşıtlığı ve çevre hareketleri gibi farklı mücadele alanları, sosyalizmin farklı mücadele biçimlerini de ele alıp genişlemesini ve zenginleşmesini benimsemekle beraber bu mücadelelerin hiçbirinin öncelikli olmaması gerektiğini savunmuştur. Bu durum çevre ve işçi arasındaki mücadelenin diğerinden öncelikli olduğunu söylemenin mümkün olmadığını göstergesidir. Bundan dolayı işçi sınıfı merkezi önemini kaybetmiştir. Yeni solun inşa edildiği sosyalist harekete müdahalesinin oluşturmuş olduğu tartışmalar ve merkezi eğilimlerin yaratmış olduğu parçalanma korkusudur (Aytaş, 2017, s. 126,127).

Osmanlı'da Sol

Osmanlı Devleti'nde sol hareketlerin başlaması 19. yy.'ın sonlarına kadar dayanmaktadır. 19. yy.'da Osmanlı Devleti'nde ekonomik amaçlı işçilerin hareketleri baş gösterse de bu hareketlerin tamamı modern solculuk bilincinden mahrumdur. İşçi hareketleri olarak ortaya çıkan bu hareketler işçilerin ortak çıkarlarını koruma güdüsüyle ortaya çıkmıştır. II. Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı Devleti'nde kurulan Amele Teşkilatı, işçilerin iktisadî ve çalışma koşullarının sorunlarına çözüm bulmak amacıyla greve gitmişlerdir. İşçi hareketleri olarak ortaya çıkan bu durumun politik arenada yer bulmamasının en önemli sebeplerinden biri, Osmanlı-Türk aydınlarının Avrupa'da gelişen solculuk ideolojisini benimsememelerinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun tezahür etmesinde yenileşme modelini Batı'da aramaları ve Batı'daki solu görememeleridir (Tunçay, 1967, s. 8-10). II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Osmanlı'da sol ideolojiyi benimseyen ve yaymaya çalışan küçük bir grup oluşmaya başlamıştır. Bu topluluğun bel kemiğini Hüseyin Hilmi oluşturmuştur. Hüseyin Hilmi, 1910 yılında ilk sosyalist parti olan Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı kurmuştur (Tunçay, 1967, s. 25). İttihat ve Terakki Partisi'nin 1913 yılında darbeye iktidara gelmesiyle birlikte grev hakkı başta olmak üzere siyasal hakların birçoğu kısıtlanmıştır (Tunçay, 1967, s. 45).

1917 yılında Ekim Devrimi olarak bilinen Rusya Devrimi ile, SSCB'nin 20. yy.'da çökmesine kadar geçen süre zarfında dünya ve Türkiye solu biçimlenmiş, önemli ölçüde değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Sovyet Marksizm'i iktidarda sosyalizm deneyimini, gelişimini ve dönüşümünü doğrudan etkilemiştir. Sovyet Devrimi, Sovyet sosyalizmin kusurlarına ve eksikliklerine rağmen sol ve sosyalizm için önemli bir kazanımdır. Sovyet Devrimi'nin amacı iktisadî refahı sağlamak, eğitimsizlik, işsizlik, yoksulluk, açlığın önüne geçmek, toplumun en alt seviyesinde bulunan insanların bile temel ihtiyaçlarını karşılayan bir düzen yaratmak, sağlık ve eğitim hizmetleri gibi en önemli hizmetleri halka sunmaktır (Yurtsever, 2016, s. 18-20).

Ulusal kurtuluş mücadelelerinde Ekim Devrimi önemli ölçüde mücadeleye katılmış olan ülkelere ilham kaynağı olmuştur. SSCB, bağımsızlık mücadelesini kazanan ülkelere fiili olarak da destek vermiştir. Bu ülkelerden biri de ulusal kurtuluş mücadelesi yürüten ve kazanan Türkiye'dir (Yurtsever, 2016, s. 22). I. Dünya Savaşı sonrasında ve 1917 Sovyet Rusya Devrimi'yle 1917 yılında SSCB kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nde I. Dünya Savaşı'nda almış olduğu ağır yenilginin izlerini silmeye çalıştığı süreçte, SSCB'ye ve

sosyalistlere yakınlaşmaya çalışan gruplar ortaya çıkmıştır. 1919-1923 yılları arasında sol akımlar gelişme göstererek ortaya çıkmaya başlamıştır. 1919 yılında Hüseyin Hilmi öncülüğünde kurulan Türkiye Sosyalist Fırkası, Osmanlı Devleti'nin ikinci sosyalist partisi olmuştur. 1919-1923 yılları arasında sol kesimde “Yeşil Ordu”, “Türkiye Komünist Fırkası”, “Türkiye Halk İstirakiyun Fırkası” ve “Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası” gibi birçok akım ortaya çıkmıştır (Ateş ve Dinç, 2017, s. 6-7).

Genel olarak Osmanlı Dönemi'ndeki sol hareketlerin işçi sınıfı tarafından grevlerle işçi haklarının iyileştirilmesi (maaş ve çalışma şartları gibi) için ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Ancak Osmanlı Devleti'nde politik alanda sol hareketlerin ortaya çıktığını söylemek mümkün değildir.

Türkiye’de Sol (1980’e Kadar)

Cumhuriyet Halk Fırkası 9 Eylül 1923 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin bakiyesi üzerine zor şartlarda çetin mücadeleler ile kurulan Türkiye’de 1923-1945 yılları arasında tek partili bir siyaset mevcuttu. 22 yıllık süre zarfında birkaç kez çok partili siyasal hayata geçmeye yönelik çalışmalar yapılmasına rağmen başarılı olunamamıştır. Bundan dolayı sol ve sağ ideolojilere mensup kişiler ön plana çıkmaya zorlanmıştır. 1923-1950 yılları arasında toplumu temsil eden siyasilere baktığımızda toplumun muhtelif kesimlerinden olup farklı meslek erbabında olduklarını görmekteyiz. Sahip oldukları bilgi ve birikim noktasında yüksek bir profil karşımıza çıkmıştır (Biçici, 2015, s. 30). II. Dünya Savaşı'nın 1945 yılında sona ermesiyle ve iki kutuplu dünya düzeninin ortaya çıkmasının etkisiyle çok partili hayata geçiş süreci hızlanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nden Çiftçi Topraklandırma Kanununa karşı çıkan Adnan Menderes, Celal Bayar, Mehmet Fuad Köprülü ve Refik Koraltan “Dörtlü Takrir” önergesi vermişlerdir. Bu önergenin reddedilmesi üzerine 1946 yılında Demokrat Parti'yi kurmuşlardır (Saygın, 2022). 1946 yılında yapılan genel seçimleri kaybetmelerine rağmen 1950 yılında iktidara gelmişlerdir.

Cumhuriyet Halk Partisi, 1950 seçimlerini kaybettikten sonra iktidarı Demokrat Parti'ye devretmiştir. Ancak Demokrat Parti Hükûmeti, II. döneminde baskıcı ve otoriter yönetimi sonucunda, elinde tuttuğu “Demokrasi” ve “Hürriyet” bayrağını elinden bırakmıştır. Nitekim Cumhuriyet Halk Partisi; hürriyet, özgürlük ve demokrasi söyleminin içini doldurma çabasına girmiştir. Bu arayış neticesinde 1958 yılında Araştırma ve Dokümantasyon Bürosunu kurarak Hürriyet Partisi'ni CHP ile birleştirmeyi başarmıştır. Türkiye'deki ortanın solu bu minvalde geliştiğini söylemek mümkündür (Bora, 2018, s. 574). Bülent Ecevit tarafından yazılmış olan “Ortanın Solu” isimli kitaba göre; 1966 yılındaki Ortanın Solu Hareketi, 1930'lu yılların Halkçılık düşüncesinden oldukça farklı bir Halkçılık çizgisine sahipti. Bu çizgi, sınıfların varlığını kabul etmiş, ancak birlikte mücadelesine karşı çıkmıştır. Ortanın Solu Hareketi, CHP'nin seçimlerde yenilgiye neden olması görüşünü hâkim kılmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen Ecevit, Ortanın Solu Hareketi ideolojisine bağlı kalacağını ısrarla vurgulamıştır (Biçici, 2019, s. 95-96).

1960 yılında Türkiye’de yapılan askeri darbeye kadar solun baskın bir şekilde baş gösterdiğini söylemek mümkün değildir. 60'lı yıllar, solun popüler ideolojik motiflerinin teşekkül ettiği dönemdir. Ortanın Solundan Kemalizmin ‘sosyalizan’ yorumlarına, beri yandan hümanizme ve sosyalizmin muhtelif şubelerine uzanan geniş bir yelpazeye tesir etmiş olan motiflerden söz edilmektedir. 1960-1970'li yıllar solun düşüncesi içerisinde harmanlanmıştır. 1960'lı yıllar solun en görünür olduğu dönemdir. Çünkü adaletsizlik ve eşitsizlik baş göstermiştir. Fakat bu yoksulluğun ve eşitsizliğin ilk defa baş göstermesi değildir. Türkiye’de kapitalizmin 1950'li yıllardan itibaren hızlanarak zenginlik ve fakirlik arasındaki makasın genişlemesiyle ilgilidir (Bora, 2018, s. 595).

27 Mayıs 1960 askeri darbe, yeni bir siyasal yapı ve kültürün ortaya çıkmasına ön ayak olmuştur. CHP ve DP dışında, sağ ve sol partilerin bir kısmı programları ve faaliyetleri açısından radikal olarak tanımlanmıştır. Çok partili dönemi incelediğimizde meşruluk mücadelesi vermeleri yüzünden siyasi varlıklarını sağlıklı bir şekilde gösteremedikleri gibi, öteki güçler ile rejim bunalımında mühim rol oynadıkları görülmektedir. Nitekim ordu, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk askeri darbesini 1960 yılında gerçekleştirerek yönetime el koymuştur. Bu durum ilerleyen süreçlerde ordunun yönetim üzerinde ağırlığını hissettirmeye başlamasına yol açmıştır (Budak, 2019, s. 222). Ordunun yönetime el koyması sonrasında sosyal hareketlerin etkinliğini tetikleyerek işçi hareketler ve özgür sendikalaşmalar boy göstermiştir. Bu şartlar içerisinde kısmen de olsa halkın siyaset arenasında aktif rol oynadığı görülmektedir. Türkiye'de işçi hareketlerinin oluşum süreci 1960'larda gündeme gelmiştir. 1960'lı yıllarda Marksizm'in Türkiye'ye girişi sol hareketin gelişimi için önemli bir olgu olmuştur. Bu süreç birbirinden bağımsız iki ayrı eksende gelişmiştir. Bunlardan biri komünist kadroların yıllarca baskı altında tutulduktan sonra ilk defa geniş kitlelere sesini duyurma olanağını elde etmesidir. Diğeri ise siyasal arayışa girdikçe dünyaya bakış açısının değişmesi ve siyasete yeni ufuk getirme isteğidir. Yine bu dönemde örgütsel birikim bağlamında önemli bir nitelik taşımaktadır. Türk sol ideolojisinin ulusal anlamda siyaset yapan en geniş hareketleri bu dönem içerisinde ortaya çıkmıştır. Bunlar; Türkiye İşçi Partisi, Dev-Genç, Yön Dergisi ve Milli Demokratik Devrim gibi hareketlerdir. Siyasal eğilim bağlamında bu dönemin karakteristik özelliklerinden birisi de sol kesimin ilk defa eski sol hareketinin kadrolarının yeni genç kadroları eğitmesidir (Aydınoglu, 1992, 18-21).

12 Mart 1971 tarihinde askeri muhtırasından dolayı 1960'lı dönem sona ermiştir. Muhtıradan sonraki birkaç yıl içerisinde baskı ve istibdat dönemi oluşmuştur. Bu durum son bulduğunda sol kesim ve kitle hareketleri yeniden yükselişe geçmiştir. Türkiye'de 1974 yılı sonrası süreçte kitle hareketlerinin ve solun daha canlı olduğu görülmesine rağmen 1960 yılındaki canlılığını tekrar elde edemediği görülmektedir. 1974 yılı sonrasında sol kesim ve işçi kadroları kendi kabuğuna çekilmelerine rağmen birbirleriyle olan bağlarını tamamen kesmemişlerdir. Nitekim bu bağ, bir siyasal işçi hareketinin oluşumuna değil ivme vermek, bizzat bu sürecin neredeyse görünmez kanallara itilmesi anlamına gelmektedir. Bütünsel olarak sol hareket, 1974 yılı sonrası süreçte gözle görülür bir şekilde ne kadar gelişirse gelişsin bu süreçten sonra her daim devlet politikaların marjinalinde olmuş ve bu oluşan politikaları etkileyememiş, egemen güçler tarafından oluşturulan gündeme tabi olmuşlardır. Genel olarak ise 1960-1980 dönemi arasında Türk solunun değişim ve dönüşüm çerçevesinde gelişip büyüdüğünü söyleyen eğilim güçlüdür (Aydınoglu, 1992, s. 167-169).

Türkiye sol hareketi, 1974 yılı sonrası süreçte yeniden doğuş bağlamında değerlendirilmemesi gerekmektedir. 1974 sonrası süreç 1960 yılındaki solun devamı niteliğindedir. Tüm sol hareketlerin ve grupların kökleri 1960 yılına dayanmaktadır. Bu durumun devamlılığı 1974 yılı sonrası süreçte solun kadrolarında kendini göstermektedir (Dev-Genç, Türkiye İşçi Partisi). Bu noktada unutulmaması gereken önemli hususlardan biri de solun 1974 yılından sonraki süreçte farklı dinamikleri ifade etmesidir. Türkiye İşçi Partisi 1960 sürecinin en önemli örgütüdür. 1960'lı yıllara baktığımızda Türkiye başta olmak üzere siyasal hareketlenmelerin yoğun bir şekilde yaşandığı dönem olarak kabul edilmektedir. Özellikle bu yıllarda Türkiye'de sol siyasetin hızlanmaya başladığı görülmektedir. Bu dönemin en önemli gelişmesi Türkiye İşçi Partisi'nin boşluğu doldurmasıdır (Doğanoglu, 2016, s. 944).

1974 yılı sonrasında sol kesimde siyasal işçi hareketlerinin oluşum potansiyeli görülmemiştir. Bu süreçteki sol, parçalanmış bir sol olarak karşımıza çıkmaktadır. Solda 1960 yılının sonlarına doğru başlayan bölünmeler 1974 yılında geri dönüşü imkânsız bir hal almıştır. (Aydınoglu, 2007, s. 277-279).

1980 Sonrası Türkiye’de Sol Siyasal Partiler ve Genel Seçimler

1980 askeri darbesinden sonra siyasal partilerin hepsi kapatılmıştır. 1980-1983 yılları arasında siyasal iktidar ortadan kaldırılmış ve iktidar askeri cuntanın tekelinde olmuştur. Askeri cunta, 1983 yılında siyasal iktidarı sivil iktidara devretmek için seçimlere gitmiştir. 1980-1983 sürecinde sağ veya solun açıktan herhangi bir faaliyetinin olduğunu söylemek güçtür. 1983 Genel Seçimlerine girmek isteyen siyasal partiler Milli Güvenlik Konseyi’ne başvurmalarına rağmen başvuruları reddedildiği için yalnızca üç tanesinin seçimlere girmesine izin verilmiştir. Bu üç parti; Turgut Özal’ın liderliğindeki Anavatan Partisi, Necdet Calp’ın liderliğindeki Halkçı Parti ve Turgut Sunalp’ın liderliğindeki Milliyetçi Demokrasi Partisi’dir. (Toplam Milletvekili Sayısı: 400). Necdet Calp tarafından 25 Mayıs 1983’te Ankara’da kurulan Halkçı Parti, 1983 yılında yapılan genel seçimlere katılabilen merkezi tek sol parti özelliğini taşımaktadır. Parti programında “sosyal adaletçi, sosyal güvenlikçi, devletçi, özgürlükçü parlamenter demokrasiye bağlı sosyal demokrat bir parti” şeklinde tanımlanmıştır. Birinci Büyük Kongresi 3 Kasım 1985 yılında yapılmıştır. Yapılan bu kongrede alınan kararda, Erdal İnönü öncülüğündeki Sosyal Demokrasi Partisi ile birleşme olmuştur (Çarık, 2016, s. 180).

1983 ve Sonrası Seçim Sonuçları

Tablo 1: 06. 11. 1983 Genel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	Parti Lideri	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Ülke Geneline Kazandığı Milletvekili
Anavatan Partisi	Turgut Özal	7.833.148	%45,1	211
Halkçı Parti	Necdet Calp	5.285.804	%30,5	117
Milliyetçi Demokrasi Partisi	Turgut Sunalp	4.036.970	%23,3	71
Bağımsız	-	195.588	% 1,1	0
Toplam		17.351.510	% 100	399

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1983-2007/Turkiye.pdf>, 2020)

Halkçı Parti, 1983 genel seçimlerinde %30,5 oy ile 117 milletvekili çıkartarak meclise ikinci sıradan girmiştir. Bu durum 1980 Askerî Darbesi’nden sonra yapılan seçimlerde sol partiler adına olumlu bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Ancak bunda sonraki seçimlerde sol kesimin etkisinin giderek azaldığı görülecektir.

1984 Yerel Seçimlerinde Sol Partiler

1984 yerel seçimlerine Anavatan, Sosyal Demokrasi, Doğru Yol, Halkçı, Milliyetçi Demokrasi, Refah gibi partiler ve ülke genelinde bazı illerden bağımsız adaylar katılmıştır (Toplam il, ilçe, kasaba belediye sayısı, 1700’dür. Toplam büyükşehir belediye sayısı, 3’tür). Bu partiler arasında sol ideolojiye mensup iki siyasi parti katılmıştır. Bunlardan biri 1983 yılında Erdal İnönü tarafından kurulan Sosyal Demokrasi Partisi’dir. Diğeri ise 1983 yerel seçimlerinden ikinci parti olarak çıkan Halkçı Parti’dir.

Sosyal Demokrasi Partisi 1984 Yerel Seçimlerinde il, ilçe, kasaba bazında %25 oy ile 280 belediye, büyükşehir bazında ise %29 oy almasına rağmen belediye kazanamamıştır. Halkçı parti ise %8 il, ilçe, kasaba bazında oy alarak 92 belediye kazanmıştır. Büyükşehir seçimlerinde ise %4,5 oy almış fakat belediye kazanamamıştır. Bu iki partinin ortalama oy oranı il, ilçe, kasaba bazında %33, kazanmış oldukları belediye sayısı ise 372’dir.

Tablo 2: 25.03.1984 Yerel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	İl Bazında Oy sayısı	İl Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Belediye Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Büyük Şehir Belediye Sayısı
Anavatan Partisi	4.323.420	%43	868	1.610.621	%50,18	3
Sosyal Demokrasi Partisi	2.485.205	%25	280	930.646	% 28,99	0
Doğru Yol Partisi	1.180.186	%12	233	44.396	%4,50	0
Halkçı Parti	777.456	%8	92	254.419	%7,93	0
Milliyetçi Demokrasi Partisi	544.627	%5	105	138.254	%4,31	0
Refah Partisi	374.577	%4	16	119.511	%3,72	0
Bağımsızlar	313.644	%3	106	12.142	%0,38	0
Toplam	9.999.115	%100	1700	3.109.989	%100	3

Kaynak: (<http://www.yerelsecim.com/YerelSecimSonuclari.asp?SY=1984>, 2020); (<https://secimanketi.tv/sonuclar/1984-yili-yerel-secim-sonuclari>, 2020).

1983 Genel Seçimlerinin ardından yapılan 1984 Yerel Seçimleri'nde sağ partilerin oy oranının artması, dört aylık süreçte halkın siyasi iktidardan memnun olduğunu, değişim ve dönüşüme ihtiyaç duymadıklarının birer göstergesidir.

1987 Genel Seçimlerinde Sol Partiler

1987 genel seçimlerine Anavatan, Sosyal Demokrat Halkçı, Demokratik Sol, Milliyetçi Çalışma, İslahatçı Demokrasi ve ülke genelinde bazı illerde bağımsız adaylar katılmıştır. Toplam milletvekili sayısı 450'dir.

1987 genel seçimlerine katılan iki sol siyasi parti mevcuttur. Bunlar: Sosyal Demokrat Halkçı ve Demokratik Sol Partidir (Çarık, 2016, s. 180). Bülent Ecevit siyasi yasaklı olduğundan dolayı partiyi 14 Kasım 1985'te Rahşan Ecevit kurmasına rağmen 1987'de yapılan referandum sonucunda siyasi yasağı kalkması üzerine partinin başına geçmiştir (Çarık, 2016, s. 181).

Tablo 3: 29. 11. 1987 Yılında Türkiye'de Yapılan Genel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	Parti Lideri	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Ülke Genelinde Kazandığı Milletvekili
Anavatan Partisi	Turgut Özal	8.704.335	%36,3	288
Sosyal Demokrat Halkçı Parti	Erdal İnönü	5.931.000	%24,8	98
Doğru Yol Partisi	Süleyman Demirel	4.587.062	%19,1	52
Demokratik Sol Parti	Bülent Ecevit	2.044.576	%8,5	5
Refah Partisi	Necmettin Erbakan	1.717.425	%7,2	6
Milliyetçi Çalışma Partisi	Alparslan Türkeş	701.538	%2,9	0
İslahatçı Demokrasi Partisi	Aykut Edibali	196.272	%0,8	0
Bağımsızlar	-	89.303	%0,4	0
Toplam		23.971.629	%100	450

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1983-2007/Turkiye.pdf>, 2020)

1987 genel seçimlerinde DSP'nin seçim bildirgesinde sloganı; “*Daha çok üreten halkça bir düzen*” olmuştur. Bu söz mevcut üretim seviyesinin yetersiz kaldığını ve halkta bir karşılığının olabileceği düşünülerek hazırlanmış bir sözdür. Ancak partinin yeni kurulması hasebiyle parti, istenilen oy oranına sahip olamamış, sadece 5 milletvekili ile meclise girmiştir. Sosyal Demokrat Halkçı Parti %25'e yakın oy alarak 98 milletvekili, Demokratik Sol Partisi ise %8,5 oy olarak 5 milletvekiliyle meclise girmeyi başarmıştır. Yaklaşık olarak bu iki sol partinin oy oranı %33 ve kazandıkları milletvekili sayısı 103'tür.

1989 Yerel Seçimlerinde Sol Partiler

1989 yerel seçimlerine Sosyal Demokrat Halkçı, Anavatan, Doğru Yol, Refah, Demokratik Sol, İslahatçı Demokrasi ve bazı illerde bağımsız partiler katılmıştır. İl, ilçe ve kasabada toplam belediye sayısı 1984, büyükşehirler ise 8'dir.

Tablo 4: 26.03.1989 Yerel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	İl Bazında Oy sayısı	İl Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Belediye Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Büyük Şehir Belediye Sayısı
Sosyal Demokrat Halkçı Parti	4.402.173	%33	652	1.974.110	%38.37	6
Anavatan Partisi	3.190.396	%24	570	1.215.351	%23.62	0
Doğru Yol Partisi	3.155.694	%23	550	917.878	%17.84	1
Refah Partisi	1.174.454	%9	74	464.900	%9.04	1
Demokratik Sol Partisi	868.027	%6	37	449.537	%8.74	0
Milliyetçi Çalışma Partisi	405.944	%3	24	98.996	%1.92	0
Bağımsızlar	175.188	%1	70	2.379	%0.05	0
İslahatçı Demokrasi Partisi	67.591	%1	7	21.425	%0.42	0
Toplam	13.439.467	%100	1984	5.144.576	%100	8

Kaynak: (<http://www.yerelsecim.com/YerelSecimSonuclari.asp?SY=1989>, 2020); (<https://secimanketi.tv/sonuclar/1989-yili-yerel-secim-sonuclari>, 2020).

Seçime iki siyasi sol parti katılmıştır. Bunlardan ilki, seçimi lider olarak götüren Sosyal Demokrat Halkçı Partisi'dir. Diğeri ise Demokratik Sol Parti'dir. Sosyal Demokrat Halkçı Parti il, ilçe kasaba belediyelerinden %33 oy ile 652 belediye, büyükşehirde ise %38 oy ile 6 belediye kazanmıştır. Demokratik Sol Parti ise il, ilçe ve kasaba belediyelerini %6 oy ile 37 belediye, büyükşehirde ise yaklaşık %8 oy ile belediye kazanamamıştır. Toplamda sol siyasi partilerin il, ilçe ve kasaba da almış oldukları oy oranı %39, kazanmış oldukları belediye sayısı 689'dur. Büyükşehir oy oranı ise yaklaşık olarak %47 ve kazandıkları belediye sayısı ise 6'dır. Sol kesimin bu seçimde başarıyla çıktığını söylemek mümkündür.

1991 Genel Seçimlerinde Sol Partiler

1991 genel seçimlerine, Doğru Yol, Anavatan, Sosyal Demokrat Halkçı, Refah, Demokratik Sol, Sosyalist ve bazı illerde ise bağımsız adaylar katılmıştır. Toplam milletvekili sayısı 450'dir.

Seçimlere 3 sol siyasi parti katılmıştır. Bunlar: Sosyal Demokrat Halkçı Parti, Demokratik Sol Parti ve Sosyalist Parti'dir. Sosyal Demokrat Halkçı Parti yaklaşık olarak %21 oy ile 88 milletvekili, Demokratik Sol yaklaşık olarak %11 oy ile 7 milletvekili,

Sosyalist Parti ise %0,4 oy ile hiç milletvekili kazanamamıştır. Bu seçime giren sol partilerin toplam oyu yaklaşık olarak %32, kazandıkları milletvekili sayısı ise 95'dir.

Tablo 5: 20. 10. 1991 Tarihinde Türkiye’de Yapılan Genel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	Parti Lideri	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Ülke Genelinde Kazandığı Milletvekili
Doğru Yol Partisi	Süleyman Demirel	6.600.726	%27	178
Anavatan Partisi	Mesut Yılmaz	5.862.623	%24	115
Sosyal Demokrat Halkçı Parti	Erdal İnönü	5.066.571	%20,8	88
Refah Partisi	Necmettin Erbakan	4.121.355	%16,9	62
Demokratik Sol Parti	Bülent Ecevit	2.624.301	%10,8	7
Sosyalist Parti	Doğu Perinçek	108.369	%0,4	0
Bağımsızlar	-	32.721	%0,1	0
Toplam		24.416.666	%100	450

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1983-2007/Turkiye.pdf>, 2020)

Sosyalist Parti, 1980 askeri darbesinden sonra kurulmuş olan ilk legal sosyalist parti konumundadır. Partinin kurucu başkanı Ferit İlsever'dir. 1991 genel seçimlerinden önce partinin genel başkanlığına Doğu Perinçek getirilmiştir. Parti, Anayasa Mahkemesi tarafından devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı amaçladığı gerekçesinden dolayı 10 Temmuz 1992 tarihinde kapatılmıştır. Anayasa Mahkemesinin verdiği bu kararı parti yöneticileri Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne taşımış, AHİM, Türkiye Cumhuriyeti'ni bu hususta mahkûm etmiştir (Çarık, 2016, s. 182).

1994 Yerel Seçimlerinde Sol Partiler

1994 yerel seçimlerine, Anavatan, Refah, Doğru Yol, Sosyal Demokrat Halkçı, Demokratik Sol Partisi, Milliyetçi Hareket, Cumhuriyet Halk, Büyük Birlik, Demokrat, Yeniden Doğuş, Millet, İşçi, Sosyalist Birlik Partileri ve bazı il, ilçe, kasaba ve büyükşehir seçimlerinde bağımsız adaylar katılmıştır. İl, ilçe ve kasabadaki toplam belediye sayısı 2710 büyükşehir belediye sayısı ise 15'tir.

1924 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası, 1935 yılında ise Cumhuriyet Halk Partisi ismini almıştır. 1927'de cumhuriyetçilik, halkçılık, milliyetçilik ve laiklik ilkesini benimsemiş 1935'te ise benimsediği bu dört ilkeye “*devletçilik ve devrimcilik*” ilkesini de eklemiştir. Zira parti ambleminde bulunan altı ok bu altı ilkeyi ifade etmektedir. Çok partili hayata geçildikten sonra muhalefet konumunda bulunan ve 1960'lı yıllardan itibaren ortanın solu olan CHP, 1970'ten itibaren demokratik sol düşüncesi ile kendini tanımlamıştır. 1980 askeri darbesiyle birlikte diğer siyasal partiler gibi kapatılmasına rağmen 9 Eylül 1992 tarihinde yeniden kurulan partinin genel başkanlığına Deniz Baykal getirilmiştir. 1992 yılı sonrasında yeni sol arayışı ile siyaset arenasına giren CHP, 1994'te yapılan kongrede Sosyalist Enternasyonal üyeliğini yenileyerek Sol partileri bünyesinde birleştirmeyi hedeflemiştir. 18 Şubat 1995 tarihinde Sosyal Demokrat Halkçı Parti, CHP ile birleşmiştir (<https://www.chp.org.tr>, 2020). 2010 yılına kadar Deniz Baykal CHP genel başkanlığını sürdürmüştür. 2010-2023 yılları arasında Kemal Kılıçdaroğlu CHP'nin genel başkanlığını sürdürmüş, 2023 yılından itibaren ise Özgür Özel genel başkanlık görevini sürdürmektedir.

Sosyalist Parti'nin devamı niteliğinde olan İşçi Partisi, Yalçın Büyükdağlı liderliğinde 2 Mart 1992 tarihinde kurulmuş olup, 26 Temmuz 1992 tarihinde yapılan olağanüstü kongrede partinin genel başkanlığına Doğu Perinçek seçilmiştir. İşçi Partisi, “*Türkiye işçi sınıfının, köylülerin, esnaf ve zanaatkarların, kamu çalışanlarının, fikir emekçilerinin milli sanayici ve tüccarlarının ortak milli iktidarı için mücadele eden öncü partisi*” olarak tanımlamış ve “*bilimsel sosyalizm ışığında Kemalist Devrimi tamamlama programını*”

savunmuştur. İşçi Partisi 2015 kongresinde adını “Vatan Partisi” olarak değiştirmiştir (Çarık, 2016, s. 185,186).

Sadun Aren başkanlığında Sosyalist Politika, Kurtuluş Emek ve Yeni Sol gruplarının birleşmesiyle 15 Ocak 1991 tarihinde kurulan Sosyalist Birlik Partisi, genel başkanı ve yardımcılarının söylemlerinde “*devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmaya amaçladığı*” sebebinden dolayı 19 Temmuz 1995 tarihinde kapatılmıştır. Parti kapatılmadan önce 7 Haziran 1995’te kendisini feshetmiştir (Çarık, 2016, s. 184,185).

Tablo 6: 27.03.1994 Yerel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	İl Bazında Oy sayısı	İl Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Belediye Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Büyük Şehir Belediye Sayısı
Anavatan Partisi	4.558.747	%23	793	1.992.281	%21,79	3
Refah Partisi	3.784.356	%19	329	2.048.494	%22,40	6
Doğru Yol Partisi	3.750.972	%19	886	1.451.814	%15,88	3
Sosyal Demokrat Halkçı Parti	3.314.831	%17	436	1.799.064	%19,68	2
Demokratik Sol Parti	1.561.791	%8	23	1.026.674	%11,23	0
Milliyetçi Hareket Partisi	1.490.758	%8	118	413.813	%4,53	0
Cumhuriyet Halk Partisi	865.056	%4	64	267.605	%2,93	1
Büyük Birlik Partisi	186.772	%1	11	35.059	%0,38	0
Bağımsızlar	154.197	%1	44	13.684	%0,15	0
Demokrat Parti	62.283	%0	6	7.100	%0,08	0
Yeniden Doğuş Partisi	34.917	%0	0	21.980	%0,24	0
Millet Partisi	34.162	%0	0	31.888	%0,35	0
İşçi Partisi	32.604	%0	0	16.592	%0,18	0
Sosyalist Birlik Partisi	18.403	%0	0	17.297	%0,19	0
Toplam	19.850.449	%100	2710	9.143.345	%100	15

Kaynak: (<http://www.yerelsecim.com/YerelSecimSonuclari.asp?SY=1994>, 2020); (<https://secimanketi.tv/sonuclar/1994-yili-yerel-secim-sonuclari>, 2020)

Bu seçime 5 sol siyasi parti katılmıştır. Bunlar Sosyal Demokrat Halkçı, Demokratik Sol, Cumhuriyet Halk, İşçi ve Sosyalist Birlik Partileridir. Sosyal Demokrat Halkçı Parti il, ilçe ve kasabada %17 oy ile 436, büyükşehirde ise yaklaşık olarak %20 oy ile 2 belediye kazanmıştır. Demokratik Sol Parti; il, ilçe ve kasabada %8 oy ile 23 belediye kazanmış, büyükşehirde ise %11 oy ile belediye kazanamamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi; il, ilçe ve kasabada %4 oy ile 64 belediye kazanmış, büyükşehirde ise yaklaşık %3 ile 1 belediye kazanmıştır. İşçi partisi ve Sosyalist Birlik Partisi ise hem il, ilçe, kasaba hem de büyükşehirde %1’e yakın oy almış ve hiç belediye kazanamamıştır.

1995 Genel Seçimlerinde Sol Partiler

1995 genel seçimlerine Refah, Anavatan, Doğru Yol, Demokratik Sol, Cumhuriyet Halk, Halkın Demokrasi, Yeniden Doğuş, Millet ve Yeni Partileri ile bazı illerdeki bağımsız adaylar seçime girmiştir. Ülke genelinde seçilen milletvekili sayısı 550'dir. Liberal Yeni Demokrasi Partisi, 22 Aralık 1994'te Cem Boyner liderliğinde kurulmuştur. Seçimlerde beklenen düzeyde başarıya ulaşamayan parti, 1997'de yapılan olağanüstü kongre ile Barış Partisi'ne katılmıştır.

Murat Bozlak liderliğinde 11 Mayıs 1994'te kurulan Halkın Demokrasi Partisi, Anayasa Mahkemesi tarafından "PKK'ya yardım yataklık ettiği ve yasadışı eylemlerin odağı haline geldiği anlaşıldığından Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri ile 2820 sayılı siyasi partiler kanununun 101 ve 103. maddeler" (<https://www.ntv.com.tr>, 2020) gerekçesi yüzünden kapatılmıştır.

Tablo 7: 24. 12. 1995 Yılında Türkiye'de Yapılan Genel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	Parti Lideri	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Ülke Genelinde Kazandığı Milletvekili
<u>Refah Partisi</u>	<u>Necmettin Erbakan</u>	6.012.450	%21,4	158
<u>Anavatan Partisi</u>	<u>Mesut Yılmaz</u>	5.527.288	%19,6	132
<u>Doğru Yol Partisi</u>	<u>Tansu Çiller</u>	5.396.009	%19,2	135
<u>Demokratik Sol Parti</u>	<u>Bülent Ecevit</u>	4.118.025	%14,6	76
<u>Cumhuriyet Halk Partisi</u>	<u>Deniz Baykal</u>	3.011.076	%10,7	49
<u>Milliyetçi Hareket Partisi</u>	<u>Alparslan Türkeş</u>	2.301.343	%8,2	0
<u>Halkın Demokrasi Partisi</u>	<u>Murat Bozlak</u>	1.171.623	%4,2	0
<u>Bağımsızlar</u>	-	133.895	%0,5	0
<u>Yeni Demokrasi Hareketi Partisi</u>	<u>Cem Boyner</u>	133.889	%0,5	0
<u>Millet Partisi</u>	<u>Aykut Edibali</u>	127.630	%0,5	0
<u>Yeniden Doğuş Partisi</u>	<u>Hasan Celal Güzel</u>	95.484	%0,3	0
<u>İşçi Partisi</u>	<u>Doğu Perinçek</u>	61.428	%0,2	0
<u>Yeni Parti</u>	<u>Yusuf Bozkurt Özal</u>	36.853	%0,1	0
Toplam		28.126.993	% 100	550

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1983-2007/Turkiye.pdf>, 2020)

Bu seçimlere 5 sol parti katılmıştır. Bu sol partiler; Demokratik Sol, Cumhuriyet Halk, Halkın Demokrasi, Yeni Demokrasi Hareketi ve İşçi Partileridir. Demokratik Sol %19 oy ile 76, Cumhuriyet Halk %11'e yakın oy ile 49 milletvekili çıkartmıştır. Halkın Demokrasi %4, geri kalan diğer iki parti de %0'a yakın oy almış ve milletvekili çıkartmamıştır. Sol partilerin toplam oy oranı yaklaşık olarak %30 olmuş ve kazandıkları milletvekili sayısı ise 125'dir.

1999 Yerel Seçimlerinde Sol Partiler

1999 yerel seçimlere Fazilet, Anavatan, Demokratik Sol, Milliyetçi Hareket, Cumhuriyet Halk, Doğru Yol, Halkın Demokrasi, Büyük Birlik, Demokratik Türkiye, Özgürlük ve Dayanışma, Barış, Millet, Demokrat, Emegın, İşçi, Liberal Demokrat, Sosyalist İktidar, Değişen Türkiye, Demokrasi ve Barış ve Demokratik Halk Partileri ile bazı büyükşehir, il, ilçe ve kasabalarda bağımsız adaylar girmiştir. 3213 il, ilçe, kasaba belediyesi ve 15 büyükşehir belediyesi mevcuttur. Bu seçime 11 sol parti katılmıştır. Bu partiler: Demokratik Sol, Cumhuriyet Halk, Halkın Demokrasi, Özgürlük ve Dayanışma, Barış, Emek, İşçi, Sosyalist İktidar, Değişen Türkiye, Demokrasi ve Barış, Demokratik Halk Parti'sidir.

Özgürlük ve Dayanışma Partisi, Ufuk Uras önderliğinde 21 Ocak 1996'da kurulmuştur. Kurtuluş Geleneği ve Dev-Yol gibi birçok sosyalist gelenekten gelen kişiler tarafından kurulmuştur. Parti amacını şu şekilde belirtmiştir:

Özgürlükçü, özyönetimci, enternasyonalist, demokratik, planlamacı, doğa-insan ilişkilerini yeniden tanımlayan, militarizm karşıtı ve cinsiyetçi olmayan bir sosyalizm doğrultusunda, sermaye güçlerinin egemenliğini emperyalizmin tahakkümünü ortadan kaldırarak emek güçlerinin iktidarını kurmak.

Partinin 26 Ocak 2003 tarihinde yapılan 3. Olağanüstü kongresinde genel başkanlığa seçilen Hayri Kozanoğlu bu görevini 2009 yılına kadar sürdürmüştür. 2009 yılından sonra ise Alper Taş başkanlığa seçilmiştir. Parti 2012 yılında eş başkanlık sistemini benimsemiş ve Alper Taş ile Seçkin Çetinkaya eş başkan seçilmiştir. 2016 yılında eş başkanlık sisteminden vazgeçilmiştir (Çarık, 2016, s. 188-190). 8. Olağanüstü kongresini yapan parti, 12 maddelik manifesto ilan etmiş ve parti ismini "Sol Parti" olarak değiştirmiştir.

Mehmet Eti önderliğinde 1 Ekim 1996 tarihinde kurulan Demokratik Barış Hareketi, programında Diyanet İşleri Başkanlığı'nı devletin bir kurumu olmaktan çıkartmayı benimsemesi yüzünden hakkında kapatılma davası açılmıştır. Bunun üzerine Cumhuriyet Halk Partisi eski Milletvekili Ali Haydar Veziroğlu liderliğinde kurulan Barış Partisi, Alevileri örgütlemek için kurulmuştur. 1996'da yapılan kongrede Abidin Özgünay genel başkan seçilmesine rağmen 1999 yılında Ali Haydar Veziroğlu başkanlık görevini üstlenmiştir. Parti, 1999 yılında yapılan kongrede kendisini feshetmiştir (Çarık, 2016, s. 193,194).

Emek Partisi, Abdullah Levent Tüzel önderliğinde kurulmuştur. Fakat 14 Şubat 1997 tarihinde Anayasa Mahkemesi tarafından azınlık yaratma, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozma parti programı olmasından dolayı kapatılmıştır. Bunun üzerine Abdullah Levent Tüzel, Emeğin Partisi olarak yeni bir parti kurmuştur. Parti, 27 Kasım 2005 tarihinde yapmış oldukları kongrede Emek Partisi olarak isim değişikliğine gidilmiştir. 2011 yılında genel başkanlığa Selma Gürkan getirilmiş ve görevini halen sürdürmektedir (Çarık, 2016, s. 192,193). Parti programında şu şekilde bir tanımlama yapılmıştır:

EMEP tüm milliyetlerden Türkiye işçi sınıfının partisidir. Nihai hedefi, işçi sınıfının tam ve kesin kurtuluşu; sınıfların, tüm biçimleriyle baskı ve sömürü ilişkilerinin ortadan kalkacağı toplumsal bir düzenin (komünist toplumun) kurulmasıdır. Bu nihai hedefi, doğrudan işçi sınıfının olduğu ve geliştiği toplumsal koşullar (kapitalist toplum) belirler ve toplumsal gelişme sürecinin tarihsel olarak zorunlu bir evresi haline getirir. Aynı koşullar, bütün ülkelerin işçilerini ulusal sınırları aşarak milliyet, din ve cinsiyet farkı gözetmeksizin tek bir dünya işçi sınıfı olarak birleşmeye zorlar. İşçi sınıfının kurtuluş mücadelesi aynı nihai hedefe yönelen uluslararası bir hareket özelliği kazanır. EMEP, dünya işçi sınıfı ve kurtuluş mücadelesinin bir parçasıdır ve diğer ülkelerdeki işçi sınıfının devrimci partileri ve örgütleriyle aynı hedefe sahiptir (<https://www.emep.org/tr>, 2020).

Sosyalist İktidar Partisi, Ali Önder Öndeş liderliğinde 6 Ağustos 1993 tarihinde kurulmuştur. Aydemir Güler 14 Kasım 1993 tarihinde genel başkanlığına getirilmiştir. Değişen Türkiye Partisi ise Demokratik Sol Parti ile yollarını ayıran Gökhan Çapoğlu tarafından 24 Şubat 1998 tarihinde kurulmuştur. 3 Mart 2002 tarihinde parti kongrede kendisini feshetmiştir. Demokrasi ve Barış Partisi, Demokrasi Değişim Partisi'ne açılan kapatma davasından dolayı 11 Mart 1996 tarihinde kurulmuştur. *Özgürlük, barış, demokrasi ve değişimi savunan; temel insan haklarını esas alan bir sol kitle parti* olarak kendilerini ifade etmişlerdir. 3. Olağanüstü kongrelerinin 4 Temmuz 1999'da yaptıkları kongrede Halk ve Özgürlükler Partisine katılma kararı almışlardır (Çarık, 2016, s. 191).

Demokratik Halk Partisi, Halkın Demokrasi Partisi'nin kapatılmasına önlem olarak 24 Ekim 1997 tarihinde Veysi Aydın liderliğinde kurulmuştur. 22 Ekim 1998 tarihinde yapılan kongrede genel başkanlığa Mehmet Abbasoğlu getirilmiştir. 13 Ocak 2005 tarihinde ise bu görevi Tuncer Bakırhan getirilmiştir (Çarık, 2016, s. 195). Anayasa Mahkemesi tarafından

örgütlenmesini tamamlamadan seçime girdiği iddiasıyla 2002’de kapatılma davası açılmıştır. Parti 2005 yılındaki kongresinde kendisini feshetme kararı almıştır (<https://www.hurriyet.com.tr>, 2020).

Tablo 8: 18.04.1999 Yerel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	İl Bazında Oy sayısı	İl Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Belediye Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Büyük Şehir Belediye Sayısı
Fazilet Partisi	4.301.538	%18	488	2.438.086	%23,37	4
Anavatan Partisi	4.074.986	%17	779	1.759.781	%16,87	2
Demokratik Sol Parti	3.351.412	%15	189	2.011.112	%19,28	4
Milliyetçi Hareket Partisi	3.539.079	%15	499	1.079.697	%10,35	1
Cumhuriyet Halk Partisi	3.233.097	%14	373	1.723.508	%16,52	3
Doğru Yol Partisi	2.980.531	%13	736	769.914	%7,38	0
Halkın Demokrasi Partisi	788.335	%3	38	398.155	%3,82	1
Büyük Birlik Partisi	285.399	%1	25	59.915	%0,57	0
Demokratik Türkiye Partisi	165.818	%1	14	31.394	%0,30	0
Bağımsızlar	151.084	%1	61	13.334	%0,13	0
Özgürlük ve Dayanışma Partisi	113.348	%0	0	50.886	%0,49	0
Barış Partisi	36.787	%0	6	16.827	%0,16	0
Millet Partisi	31.849	%0	0	14.983	%0,14	0
Demokrat Parti	31.174	%0	4			0
Emeğin Partisi	21.501	%0	0	11.465	%0,11	0
İşçi Partisi	20.793	%0	0	12.638	%0,12	0
Liberal Demokrat Parti	20.370	%0	0	21.286	%0,20	0
Sosyalist İktidar Partisi	7.573	%0	0	7.505	%0,07	0
Değişen Türkiye Partisi	3.541	%0	0	31.394	%0,30	0
Demokrasi ve Barış Partisi	3.480	%0	1	2.012	%0,02	0
Demokratik Halk Partisi	363	%0	0	206	%0	0
Toplam	23.010.974	%100	3213	10.454.098	%100	15

Kaynak: (<http://www.yerelsecim.com/YerelSecimSonuclari.asp?SY=1999>, 2020); (<https://secimanketi.tv/sonuclar/1999-yili-yerel-secim-sonuclari>, 2020).

Demokratik Sol Partisi il, ilçe ve kasaba bazında %15 oy ile 189 belediye büyükşehir bazında ise %19 oy ile 4 belediye, Cumhuriyet Halk Partisi il, ilçe kasaba bazında %14 oy ile 373 belediye, büyükşehir bazında ise %17'ye yakın oy ile 3 belediye kazanmıştır. Halkın Demokrasi Partisi il, ilçe ve kasaba bazında %3 ile 38 belediye, büyükşehir bazında ise %4'e yakın oy ile 1 belediye kazanmıştır. Barış Partisi ise %0'a yakın oy ile il, ilçe ve kasaba bazında 6 belediye kazanmıştır. Özgürlük ve Dayanışma, Emegın, İşçi, Sosyalist İktidar, Değişen Türkiye, Demokratik Halk Partisi gibi partiler il, ilçe, kasaba ve büyükşehir bazında %0'a yakın oy ile hiç belediye kazanamamışlardır. Sol partilerin bu seçimdeki oy oranı yaklaşık olarak %32'dir. Toplamda il, ilçe ve kasaba bazında kazandıkları belediye sayısı 606, büyükşehir bazında ise 8'dir.

1999 Genel Seçimlerinde Sol Partiler

1999 genel seçimlerine Demokratik Sol, Milliyetçi Hareket, Fazilet, Anavatan, Doğru Yol, Cumhuriyet Halk, Halkın Demokrasi, Büyük Birlik, Özgürlük ve Dayanışma, Demokrat Türkiye, Liberal Demokrat, Demokrat, Millet, Barış, İşçi, Emegın, Yeniden Doğuş, Sosyalist İktidar, Değişen Türkiye, Demokrasi ve Barış Partileri ile bazı illerde bağımsız adaylar seçime girmiştir. Ülke genelinde seçilen milletvekili sayısı ise 550'dir.

Tablo 9: 18. 04. 1999 Yılında Türkiye'de Yapılan Genel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	Parti Lideri	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)	Ülke Genelinde Kazandığı Milletvekili
Demokratik Sol Parti	Bülent Ecevit	6.919.670	%22,2	136
Milliyetçi Hareket Partisi	Devlet Bahçeli	5.606.583	%18	129
Fazilet Partisi	Recai Kutan	4.805.381	%15,4	111
Anavatan Partisi	Mesut Yılmaz	4.122.929	%13,2	86
Doğru Yol Partisi	Tansu Çiller	3.745.417	%12	85
Cumhuriyet Halk Partisi	Deniz Baykal	2.716.094	%8,7	0
Halkın Demokrasi Partisi	Murat Bozlak	1.482.196	%4,7	0
Büyük Birlik Partisi	Muhsin Yazıcıoğlu	456.353	%1,5	0
Bağımsızlar	-	270.265	%0,9	0
Özgürlük ve Dayanışma Partisi	Ufuk Uras	248.553	%0,8	0
Demokrat Türkiye Partisi	Hüsamettin Cindoruk	179.871	%0,6	0
Liberal Demokrat Parti	Besim Tibuk	127.174	%0,4	0
Demokrat Parti	Korkut Özal	92.093	%0,3	0
Millet Partisi	Aykut Edibali	79.370	%0,3	0
Barış Partisi	Abidin Özgünay	78.922	%0,2	0
İşçi Partisi	Doğu Perinçek	57.607	%0,2	0
Emek Partisi	Levent Tüzel	51.756	%0,2	0
Yeniden Doğuş Partisi	Hasan Celal Güzel	44.787	%0,1	0
Sosyalist İktidar Partisi	Aydemir Güler	37.680	%0,1	0
Değişen Türkiye Partisi	Gökhan Çapoğlu	37.175	%0,1	0
Demokrasi ve Barış Partisi	Refik Karakoç	24.620	%0,1	0
Toplam		31.184.496	%100	550

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1983-2007/Turkiye.pdf>, 2020)

Bu seçime 1999 yerel seçimlerine katılan sol partilerin tamamı katılmıştır. Demokratik Sol Partisi %22 oy ile 136 milletvekili kazanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi %4, Halkın Demokrasi Partisi %5, Özgürlük ve Dayanışma Partisi ise %1 oy almıştır. Geri kalan Barış, Emegın, İşçi, Sosyalist İktidar, Değişen Türkiye, Demokrasi ve Barış ve Demokratik Halk Partileri %1'in altında kalmışlardır. %10 barajını sadece Demokratik Sol Parti geçtiği için, geriye kalan diğer sol partiler de barajı geçemediğinden ülke genelinde herhangi bir milletvekili kazanamamışlardır.

2004 Yerel Seçim Sonuçları

Tablo 10: 28.03.2004 Yerel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	İl Bazında Oy sayısı	İl Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Belediye Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Büyük Şehir Belediye Sayısı
Adalet ve Kalkınma Partisi	9.693.289	%40	1771	4.822.636	%46,06	12
Cumhuriyet Halk Partisi	4.992.061	%21	478	2.560.382	%24,45	2
Milliyetçi Hareket Partisi	2.441.617	%10	268	535,426	%5,30	0
Doğru Yol Partisi	2.779.617	%9	360	565,626	%5,35	0
Saadet Partisi	1.153.243	%5	63	423,014	%4,04	0
Sosyal Demokrat Halkçı Parti	1.145.6167	%5	64	769,187	%7,30	1
Anavatan Partisi	713.731	%3	100	81,141	%0,77	0
Genç Parti	581.933	%2	11	317,128	%3,02	0
Demokratik Sol Parti	470.527	%2	34	237,509	%2,27	1
Bağımsızlar	249.048	%1	58	16,244	%0,16	
Büyük Birlik Partisi	152.990	%1	3	45,815	%0,42	0
Bağımsız Türkiye Partisi	77.145	%0	2	28,487	%0,27	0
Yeni Türkiye Partisi	53.963	%0	3	10,667	%0,08	0
İşçi Partisi	28.767	%0	0	18,802	%0,18	0
Emek Partisi	25.963	%0	0	1,140	%0,01	0
Özgürlük ve Dayanışma Partisi	24.711	%0	1	0	0	0
Türkiye Komünist Partisi	24.321	%0	0	17,965	%0,17	0
Millet Partisi	12.032	%0	0	6,512	%0,05	0
Aydınlık Türkiye Partisi	11.037	%0	0	11,189	%0,10	0
Demokrat Parti	5.693	%0	10	0	0	0

Liberal Demokrat Parti	401	%0	0	0	0	0
Toplam	23.599.756	%100	3226	10.528.870	%100	15

Kaynak: (<http://www.yerelsecim.com/YerelSecimSonuclari.asp?SY=2004>, 2020); (<https://secimanketi.tv/sonuclar/2004-yili-yerel-secim-sonuclari>, 2020)

Bu seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yıldızının parlaması sonucu sol partilerin oy oranlarının ciddi oranda düştüğü görülmektedir. Bu sonuçlarda; 1999 yılından itibaren süregelen ekonomik, siyasi iktidarsızlık ve bazı sosyal sorunların etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir.

2009 Yerel Seçim Sonuçları

Tablo 11: 29.03.2009 Yerel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	İl Bazında Oy sayısı	İl Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Belediye Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Büyük Şehir Belediye Sayısı
Adalet ve Kalkınma Partisi	12.449.187	%38.64	1442	7.672.280	% 42.19	10
Cumhuriyet Halk Partisi	7.960.562	%24.70	503	5.896.884	% 32.43	3
Milliyetçi Hareket Partisi	5.315.180	%16.50	483	2.249.039	%12.37	1
Demokratik Toplum Partisi	1.661.117	%5.16	96	780.176	% 4.29	1
Saadet Partisi	1.729.182	%5.37	80	689.025	% 3.79	0
Demokrat Parti	1.164.858	%3.62	148	179.350	%0.99	0
Demokratik Sol Parti	925.575	%2.87	60	381.875	%2.10	1
Büyük Birlik Partisi	384.483	%1.19	20	116216	%0.64	0
Bağımsızlar	239.849	%0.74	45	54.260	% 0.30	0
Anavatan Partisi	196.049	%0.61	16	48.358	%0.27	0
Bağımsız Türkiye Partisi	101.090	%0.31	4	49.320	% 0.27	0
Türkiye Komünist Partisi	28.101	%0.09	0	24.812	% 0.14	0
Özgürlük ve Dayanışma Partisi	21.745	%0.07	4	1.039	%0.01	0
Emek Partisi	15.298	% 0.05	2	801	%0	0
Liberal Demokrat Parti	8.608	%0.03	0	8.518	%0.05	0
Halkın Yükseliş Partisi	8.192	%0.03	0	7.176	% 0.04	0
Millet Partisi	5.772	%0.02	0	11.405	% 0.06	0
Hak ve Özgürlükler	5.670	%0.02	0	12966	% 0.07	0

Partisi						
İşçi Partisi	867	%0	0	394	%0	0
Barış ve Demokrasi Partisi	151	%0	0	0	%0	
Toplam	32.221.536	%100	2903	18.183.894	%100	26

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2009MahalliIdareler/ResmiGazete/Buyuksehir.pdf>, 2020); (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2009MahalliIdareler/ResmiGazete/BelediyeBaskanligi.pdf>, 2020).

Bu seçimlerde sağ partilerin oy oranları bir önceki seçime göre düşse de Adalet ve Kalkınma Partisi liderliği göğüslemeye devam etmiştir. Sonuç olarak sol kesimin lideri olarak kabul edilen Cumhuriyet Halk Partisi'nin oy oranı bir önceki seçime göre %3 artsa da istenilen sonuca henüz ulaşamamıştır.

2014 Yerel Seçim Sonuçları

Tablo 12: 30.03.2014 Yerel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	İl Bazında Oy sayısı	İl Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Belediye Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Büyük Şehir Belediye Sayısı
Adalet ve Kalkınma Partisi	17.952.504	%43,13	800	15.898.025	%45.54	18
Cumhuriyet Halk Partisi	11.008.961	%26,45	226	10.835.876	%31.04	6
Milliyetçi Hareket Partisi	7.391.458	%17,76	166	4.764.833	%13.65	3
Barış ve Demokrasi Partisi	1.738.372	%4,18	97	1.079.026	%3.09	2
Saadet Partisi	1.181.226	%2,84	27	579.231	%0	0
Halkın Demokratik Partisi	836.741	%2,01	0	817.494	%2.34	0
Büyük Birlik Partisi	592.296	%1,42	6	248.169	%0	0
Demokrat Parti	311.947	%0,75	14	73.530	%0.21	0
Demokratik Sol Parti	162.943	%0,39	5	50.506	% 0.14	0
Bağımsızlar	103.388	%0,25	5	206.029	%0.59	1
Bağımsız Türkiye Partisi	96.707	%0,23	0	63.567	%0.18	0
Hür Dava Partisi	83.430	%0,20	0	50.923	% 0.15	0
İşçi Partisi	62.736	%0,15	0	42.315	%0.12	0
Millet Partisi	18.589	%0,04	1	20.161	%0.06	0
Hak ve Eşitlik Partisi	17.605	%0,04	0	40.448	%0.12	0
Liberal Demokrat Parti	14.660	%0,04	1	7.272	%0.02	0
Doğru Yol Partisi	11.383	%0	0	29.727	%0.09	0
Hak Özgürlük	9.570	%0,02	1	32.081	%0.09	0

Partisi						
Yurt Partisi	9.550	%0,02	0	28.399		
Türkiye Komünist Partisi	7.878	%0,02	1	11.385	% 0.03	0
Özgürlük ve Dayanışma Partisi	4.516	%0,01	1	0	%0	0
Toplumsal Uzlaşma Reform Ve Kalkınma Partisi	2.780	%0,01	0	8.338	% 0.02	0
Emek Partisi	455	%0	0	0	%0	0
Halkın Kurtuluş Partisi	103	%0	0	26.381	% 0.08	0
Alternatif Parti	0	%0	0	0	%0	0
Genç Parti	0	%0	0	0	%0	0
Muhafazakâr Yükseliş Partisi	0	%0	0	0	%0	0
Toplam	41.619.798	%100	1351	34.913.716	%100	30

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014MahalliIdareler/Buyuksehir2014.pdf>, 2020); (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014MahalliIdareler/BelediyeBaskanligi2014.pdf>, 2020).

Bu seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yükselişi son hızla devam etmiş ve bir önceki seçimlere göre oy oranının %5 artırmayı başarmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ise %26 oy oranı ile 6 büyükşehir belediyesini kazanmıştır. CHP'nin yanı sıra belli bir sol kesimi temsil eden Barış ve Demokrasi Partisi %4 oy oranı ile 2 büyükşehir belediyesi kazanmıştır.

2019 Yerel Seçim Sonuçları

Tablo 13: 31.03.2019 Yerel Seçim Sonuçları

Parti İsmi	İl Bazında Oy sayısı	İl Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Belediye Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Sayısı	Büyük Şehir Bazında Oy Oranı (%)	Kazandığı Büyük Şehir Belediye Sayısı
Adalet ve Kalkınma Partisi	18.368.421	%42,55	742	16.000.992	%44,5	15
Cumhuriyet Halk Partisi	12.868.053	%29,81	240	12.721.822	%35,5	11
İYİ Parti	3.351.438	%7,76	24	2.607.640	%7,5	0
Milliyetçi Hareket Partisi	3.211.038	%7,44	233	1.418.091	%4	1
Halkların Demokratik Partisi	1.951.185	%4,52	57	1.137.552	%3	3
Saadet Partisi	1.256.235	%2,91	21	942.939	%3	
Büyük Birlik Partisi	685.793	%1,59	10	0	%0	0
Demokratik Sol Parti	418.055	%0,97	6	401.165	%1,	0
Demokrat Parti	415.213	%0,96	8	243.250	%0,5	0

Bağımsızlar	383.282	%0,89	13	397.205	%1	
Bağımsız Türkiye Partisi	137.887	%0,32	0	112.685	%	0
Vatan Partisi	69.156	%0,16	0	89.348	%	
Türkiye Komünist Parti	48.615	%0,11	1	54.153	%	0
Hür Dava Partisi	0	%0	0	0	%0	0
Toplam	43.164.371	%100	1355	36.126.842	%100	30

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2019MahalliIdareler/KesinSecimSonuclari/2019Mahalli-IBB.pdf>, 2020);

(<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2019MahalliIdareler/KesinSecimSonuclari/2019Mahalli-Liste-2.pdf>, 2020); (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2019MahalliIdareler/KesinSecimSonuclari/2019Mahalli-Liste-3.pdf>, 2020).

Not: İptal edilen İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Seçim Sonuçları da eklenmiştir.

Bu seçimlerde sağ partilerin oy oranları düşmüş, sol partilerin ise oy oranları artmıştır. Bu seçimlerde %7 oy alan ancak yeterli oy oranına sahip olamadığından belediye kazanamayan, sağ kesim temsilcisi İyi Parti yeni kurulmasına rağmen dengeleri bozmuştur. Toplamda %29 oy oranı ile büyükşehir belediye sayısını 6'dan 11'e çıkaran Cumhuriyet Halk Partisi yavaş yükselişe geçmiştir. İptal edilen İstanbul Seçimlerinin ardından yapılan ikinci seçim neticesinde CHP, AKP ile aradaki 13 bin oy farkını yaklaşık olarak 1 milyona çıkarmayı başarmıştır.

Tablo 14: 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları

Adayın Adı Soyadı	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)
Recep Tayyip Erdoğan	21.000.143	%51.79
Ekmeleddin Mehmet İhsanoğlu	15.587.720	%38.44
Selahattin Demirtaş	3.958.048	%9.76
Toplam	40.545.911	%100

Kaynak: (http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_d_Genel.pdf, 2020)

Bu seçimler sağ kesimi temsil eden Milliyetçi Hareket Partisi ile sol kesimi temsil eden Cumhuriyet Halk Partisi'ni Ekmeleddin İhsanoğlu'nu aday göstermede birleştiren bir seçim olmuştur. Ancak sol kesim adına istenilen bir sonuca ulaşılamamıştır.

Tablo 15: 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sonuçları

Adayın Adı Soyadı	Oy Sayısı	Oy Oranı (%)
Recep Tayyip Erdoğan	26.330.823	%52,59
Muharrem İnce	15.340.321	%30,69
Selahattin Demirtaş	4.205.794	%8,40
Meral Akşener	3.649.030	%7,29
Temel Karamollaoğlu	443.704	%0,89
Doğu Perinçek	98.955	%0,20
Toplam	48.562.084	%100

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416D.pdf>, 2020).

2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Recep Tayyip Erdoğan, bir önceki seçime göre oy oranını %1 artırarak Cumhurbaşkanlığı koltuğunu muhafaza etmeyi sürdürmüştür. Sol kesimin en büyük temsilcisi olan Muharrem İnce ise istenilen başarıya ulaşamamıştır.

Tablo 16: 21.10.2007 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması Sonuçları

Ülke Geneli Sandık Seçmen Listesine Kayıtlı Olanların Sayısı (Gümrük Dahil)	42.690.252
Ülke Geneli Halkoylamasına Katılanların Sayısı	28.819.319
Ülke Geneli Halkoylamasına Katılma Oranı (%)	%67,51
Ülke Geneli Geçerli Oyların Toplamı	28.167.661
Ülke Geneli Evet Oyu Verenlerin Sayısı	19.422.714
Ülke Geneli Evet Oyu Verenlerin Oranı (%)	%68,95
Ülke Geneli Hayır Oyu Verenlerin Sayısı	8.744.947
Ülke Geneli Hayır Oyu Verenlerin Oranı (%)	%31,05

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2007Referandum/Sonuc/sonuc.pdf>, 2020).

2007 Anayasa seçimleri uzun bir aranın ardından yapılan ilk seçimdir. Daha çok siyasi iktidarı destekleyen kesimin “Evet” oyu verdiği bir seçim olarak kayıtlara geçmiştir.

Tablo 17: 07.05.2010 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması Sonuçları

Ülke Geneli Sandık Seçmen Listesine Kayıtlı Olanların Sayısı	52.051.828
Ülke Geneli Halkoylamasına Katılanların Sayısı	38.369.099
Ülke Geneli Halkoylamasına Katılma Oranı (%)	%73,71
Ülke Geneli Geçerli Oyların Toplamı	37.644.037
Ülke Geneli Evet Oyu Verenlerin Sayısı	21.787.244
Ülke Geneli Evet Oyu Verenlerin Oranı (%)	%57,88
Ülke Geneli Hayır Oyu Verenlerin Sayısı	15.856.793
Ülke Geneli Hayır Oyu Verenlerin Oranı (%)	%42,12

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2010Referandum/KesinSonuc/Sonuc.pdf>, 2020).

3 yıl aranın ardından yapılan 2010 Anayasa seçimlerine “Evet” oyu verenlerin sayısı düşse de %57,88’lik bir oy oranına sahip olunmuştur.

Tablo 18: 16.04.2017 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması Sonuçları

Sandık Seçmen Listesinde Kayıtlı Olanların Sayısı	58.291.898
Halkoylamasına Katılanların Sayısı	49.798.855
Halkoylamasına Katılma Oranı (%)	%85,43
Geçerli Oyların Toplamı	48.936.604
Geçersiz Oyların Toplamı	862.251
"Evet" Oyu Verenlerin Sayısı	25.157.463
"Evet" Oyu Verenlerin Oranı (%)	%51,41
"Hayır" Oyu Verenlerin Sayısı	23.779.141
Hayır" Oyu Verenlerin Oranı (%)	%48,59

Kaynak: (<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2017Referandum/2017HO-Ornek135.pdf>, 2020).

7 yıl aradan sonra yapılan 2017 anayasa seçimlerinde “Evet” oyu verenlerin sayısı oldukça düşmesine rağmen %51’li bir oy oranıyla tekrar kabul edilmiştir. Yine bu seçimde de, diğer anayasa seçimleri gibi “Evet” oyu veren kesim siyasi iktidarı destekleyen ve dolayısıyla sağ kesim olduğu, “Hayır” oyu verenlerin ise Cumhuriyet Halk Partisi’ni destekleyen kesim ve dolayısıyla sol kesim olduğu düşünülmektedir. Genel olarak anayasa seçimlerinde siyasi partilerin yaptıkları seçim çalışmaları oldukça etkili olmuştur.

Sonuç

Sol kavramı, 17. yy.’da dünyada gerçekleşen modern hareketler ve İngiliz parlamentosu ile karşımıza çıkmaktadır. Ancak siyasi bir terim olarak ortaya çıkışı 1789 Fransız İhtilali sonrasında yapılan Fransız Meclisi’ne kadar dayanmaktadır. Siyasi bir terim olarak Fransa’da beliren bu kavram, 19. yy.’ın sonlarında Osmanlı’da, 1960 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti’nde kendini göstermeye başlamıştır. Osmanlı Devleti’nin dağılma sürecinde baş gösteren işçi hareketleri, sol kavramı ile ilişkilendirilmiştir. Ancak işçilerin bu hareketleri siyasi bir sisteme dayanmaması yüzünde sol kavramı da siyasallaşamamıştır. Sol

kavramının siyasallaşması, 1917 Rusya Devrimi ile başlamasından dolayı Türkiye solunun temelini Osmanlı'da atıldığını söyleyebiliriz. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde ise sol kavramı, 1923-1942 yılları arasında tek partili rejim olması yüzünden belirgin bir hâl alamamıştır. Ta ki 1950 yılı seçimleri ile çok partili hayata geçilmiş ve yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye'de 1960 askerî darbesinden sonra sol hareketlerin baskın bir hale gelmesinin sebebi; 1950 sonrası orta kesimin giderek yok olmaya başlamasının yanı sıra, eşitsizlik ve adaletsizliğin giderek artmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nde 1960'lı yıllardan sonra işçi hareketleri ve sendikalar baş göstererek solun hareketlenmesini sağlamışlardır. Bu hareketler ile sol, 1971 yılına kadar gündemde kalmayı başarmıştır. Ancak 12 Mart 1971 askerî muhtıra ile sol parti, pasif bir konumda yer almasına rağmen 1974 yılından sonra baskı rejiminin sona ermesi neticesinde tekrar baş göstermiştir. Türkiye İşçi Partisi ve Dev-Genç gibi sol grupların temeli 1960 yılına dayanmasına rağmen canlılığını yitirerek iç çatışmalara kadar gitmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında sol grupların çoğalmasının büyük etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. 1980 askerî darbe ile birlikte tüm siyasî partilerin kapatılması yüzünden 1980-1983 yılları arasında herhangi bir faaliyette bulunamamışlardır. 1983 yılında yapılan genel seçimlere sadece Necdet Calp tarafından kurulan Halkçı Parti girmiştir. Halkçı Parti, 1983 genel seçimlerinde Anavatan Partisi'nden sonra, 117 milletvekili ile meclise ikinci sırada girmeyi başarmıştır. 1984 yerel seçimlerine bağımsızlar hariç olmak üzere toplamda altı parti katılmış olup bunların sadece ikisi sol partidir. Bunlar: 1983 seçimlerine katılan Halkçı ve Sosyal Demokrasi Partileridir. Toplamda 372 belediye kazanmalarına rağmen büyükşehir belediyesini kazanamayan iki parti arasında 3 Kasım 1985 tarihinde birleşme olmuştur. 1987 genel seçimlerine bağımsızlar hariç olmak üzere toplamda yedi parti katılmış olup bunların sadece ikisi sol partidir. Sosyal Demokrat Halkçı ve Demokratik Sol Partileri, %34 oy ve 103 milletvekili ile meclise girmeyi başarmışlardır. 1989 genel seçimlerine bağımsızlar hariç olmak üzere toplamda 7 parti katılmış bunların yine sadece ikisi sol partidir. Birincisi Sosyal Demokrat Halkçı ve Demokratik Sol Partileridir. Seçim sonuçlarına göre Sosyal Demokrat Halkçı Parti 8 büyükşehir belediyesinin 6'sını kazanarak büyük bir başarı elde etmiştir. İki sol parti toplamda 1992 belediyenin 695'ini kazanmışlardır. 1989 seçimleri, 1980 yılından sonra ilk defa bir sol partinin birinci geldiği seçimler olmuştur. 1991 genel seçimlerine bağımsızlar hariç olmak üzere katılım sağlayan 6 partinin üçü soldur. Bu partiler, Sosyal Demokrat Halkçı Parti, Demokratik Sol Parti ve Doğu Perinçek liderliğindeki Sosyalist Parti'dir. 1991 genel seçimlerinde Sosyalist Parti'den hiçbir milletvekili meclise girememiş ve diğer iki parti yaklaşık olarak %31 oy ve 95 milletvekili ile meclise girebilmişlerdir. 1994 yerel seçimlerine bağımsızlar hariç olmak üzere toplamda 13 parti katılmış olup 5'i sol partidir. Bunlar: Sosyal Demokrat Halkçı, Demokratik Sol, Cumhuriyet Halk, İşçi ve Sosyalist Birlik Partileridir. 15 büyükşehirden sadece 3'ünü kazanabilen sol partiler, Büyükşehir haricinde ise toplamda 525 belediye kazanmışlardır. Bu seçimlerde CHP'nin uzun bir aradan sonra tekrar seçimlere katıldığını görmekteyiz. 1995 genel seçimlerine bağımsızlar hariç olmak üzere toplamda 12 parti katılmış ve yine bunların 5'i sol partidir. Bunlar: Demokratik Sol, Cumhuriyet Halk, Halkın Demokrasi, Özgürlük ve Dayanışma, Barış, Emek, Sosyalist İktidar, Değişen Türkiye, Demokrasi ve Barış, Demokratik Halk Yeni Demokrasi Hareketi ve İşçi Partileridir. Sol partiler yaklaşık %30 oy oranı ve 125 milletvekili sayısı ile meclise girmeyi başarmışlardır. 1999 yerel seçimlerine bağımsızlar hariç olmak üzere toplamda 20 parti katılmış ve yine bunların 11'i sol partidir. Sol partiler 15 büyükşehirin toplamda 8'ini, 3213 belediyeden ise 601'ini kazanmıştır. Burada sol partilerin sayılarının artması büyükşehirlerde oylarının da yükselmesine sebep olmuştur. Son olarak 1999 yılında tüm partiler yerel ve genel seçimlere katılmıştır. Sol partilerin yaklaşık olarak %32 oy ve 136 milletvekili ile meclise girmeyi başardığı seçimleri Demokratik Sol Parti lider olarak tamamlamıştır.

Kaynakça

Kitap ve Dergiler

- Ateş, H. ve Dinç, G. (2017). Türkiye’de sol partilerin kamu yönetimi anlayışları: Ak Parti ile karşılaştırmalı bir inceleme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1, 1-20.
- Aydınoglu, E. (2007). *Türkiye solu (1960-1980)*. İstanbul: Versus Kitap.
- Aydınoglu, E. (1992). *Eleştirel bir tarih denemesi 1960-1971: Türk solu*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Aytaş, A. (2017). *Dünya görüşü ve ideoloji. y. taşkın içinde, siyaset: Kavramlar, kurumlar, süreçler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Biçici, M. (2015). *Gaziantep milletvekilleri ve siyasi faaliyetleri (1923-1950)*. *Asia Minor Studies*, 5 (3), 15-33.
- Biçici, M. (2019). *Parties established in Turkey after 1960 and their actors. Social, Educational, Political, Economic and Other Developments Occurred in Turkey Between The Years of 1938-1980*, 87-113.
- Bora, T. (2018). *Cereyanlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Budak, Ö. (2019). *The coup of 27 may 1960. Social, Educational, Political, Economic and Other Developments Occurred in Turkey Between The Years of 1938-1980*, 222-233.
- Çarık, Ş. (2016). *Denizlerin yolu kısa Türkiye sol tarihi*. İstanbul: Asi Kitap.
- Doğanoğlu, M. (2016). *Devrimci doğu kültür ocakları (Ddko) ve siyasi araştırma*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 71(3), 941-949.
- İnsel, A. (2014). *Solu yeniden tanımlamak*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Saygın, S. (2022). *Demokrat parti dönemi genel seçimleri: Gaziantep örneği*. Tansü, Y., Çerkezoğlu S. (Ed.). *Tarih Araştırmaları I* (s. 223-252.). İKSAD Publishing House.
- Tunçay, M. (1967). *Türkiye’de sol akımlar (1908-1925)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yurtsever, H. (2016). *Yükseliş ve düşüş: Türkiye solu 1960-1980*. İstanbul: Yordam Kitap.

İnternet Siteleri

- Demokratik Sol Parti seçim bildirgesi. (1987).
- Sosyal Demokrat Halkçı Parti. (1985).
- Sosyal Demokrat Halkçı Parti program. Ankara: Sosyal Demokrat Halkçı Parti.
<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/696>
- <http://www.yerelsecim.com/YerelSecimSonuclari.asp?SY=1984> (e.t. 17.05.2020).
- <http://www.yerelsecim.com/YerelSecimSonuclari.asp?SY=1989> (e.t. 17.05.2020).
- <http://www.yerelsecim.com/YerelSecimSonuclari.asp?SY=1994> (e.t. 19.05.2020).
- <http://www.yerelsecim.com/YerelSecimSonuclari.asp?SY=1999> (e.t. 20.05.2020).
- <http://www.yerelsecim.com/YerelSecimSonuclari.asp?SY=2004> (e.t. 20.05.2020).
- <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2007Referandum/Sonuc/sonuc.pdf> (e.t. 21.05.2020).
- <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2009MahalliIdareler/ResmiGazete/BelediyeBaskanligi.pdf> (e.t. 20.05.2020).
- <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2009MahalliIdareler/ResmiGazete/Buyuksehir.pdf> (e.t. 20.05.2020).
- <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2010Referandum/KesinSonuc/Sonuc.pdf> (e.t. 21.05.2020).
- <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2011MilletvekiliSecimi/gumrukdahil/gumrukdahil.pdf> (e.t. 01.05.2020).
- http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_d_Genel.pdf (e.t. 10.05.2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014MahalliIdareler/BelediyeBaskanligi2014.pdf> (e.t. 20.05.2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014MahalliIdareler/Buyuksehir2014> (e.t. 20.05.2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2017Referandum/2017HO-Ornek135> (e.t. 21. 05. 2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2019MahalliIdareler/KesinSecimSonuclari/2019Mahalli-IBB.pdf> (e.t. 21.05.2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2019MahalliIdareler/KesinSecimSonuclari/2019Mahalli-Liste-2.pdf> (e.t. 21.05.2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2019MahalliIdareler/KesinSecimSonuclari/2019Mahalli-Liste-3.pdf> (e.t. 21.05.2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416D.pdf> (e.t. 05.17.2020 / 17.06.2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96C.pdf> (e.t. 05. 08. 2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018MV-96D.pdf> (e.t. 05. 08. 2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1983-2007/Turkiye> (e.t. 05.01.2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1Kasim2015/KesinSecimSonuclari/96-D.pdf> (e.t. 05. 02. 2020).

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/7Haziran2015/KesinSecimSonuclari/ResmGazete/D.pdf> (e.t. 05. 01. 2020).

<https://secimanketi.tv/sonuclar/1989-yili-yerel-secim-sonuclari> (e.t. 17.05.2020)

<https://secimanketi.tv/sonuclar/1994-yili-yerel-secim-sonuclari> (e.t. 19.05.2020).

<https://secimanketi.tv/sonuclar/1999-yili-yerel-secim-sonuclari> (e.t. 20.05.2020).

<https://secimanketi.tv/sonuclar/2004-yili-yerel-secim-sonuclari> (e.t. 20.05.2020).

<https://www.chp.org.tr> (e.t. 05.04.2020)

<https://www.chp.org.tr/haberler/chp-tarihi> (e.t.24.05.2020).

<https://www.emep.org.tr/> (e.t. 24.05.2020).

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dehap-tarih-oldu-3541608> (e.t. 25.05.2020).

<https://www.ntv.com.tr>

https://www.ntv.com.tr/turkiye/hep-dep-ve-hadep-de-kapatilmisti,JR_zt6Uy0Ua_XQdEottLsw (e.t. 24.05.2020 / 25.05.2020).